

Judovsko/evrejski
kulturni / Cultural
Center Lubiana
7127 303/304 1210

SNG

NOVA GORICA

GUR KOREN

PET KIL SLADKORJA

MINITEATER

MINITEATER

KAZALO

- 6** Zasedba
- 8** Nika Korenjak
5 kil sladkorja: boj na življenje in smrt
- 14** Yonatan Esterkin
Tema holokavsta v izraelskem gledališču
- 18** Robert Waltl
Judje na Slovenskem
- 24** Fotografije
- 30** Mini teater Ljubljana
- 34** SNG Nova Gorica

Gur Koren

5 KIL SLADKORJA

Hamiša kilo sukar, 2005

Prva slovenska uprizoritev

Prevajalec **Klemen Jelinčič Boeta**

Režiser **Yonatan Esterkin**

Avtorja priredbe **Nika Korenjak** in **Yonatan Esterkin**

Dramaturginja **Nika Korenjak**

Scenograf **Aleksander Blažica**

Avtorja videa **Neli Maraž** in **Aleksander Blažica**

Kostumograf **Matic Hrovat**

Oblikovalec svetlobe **Samo Oblokar**

Oblikovalec zvoka in zvočnih efektov **Vladimir Hmeljak**

Tehnično osebje SNG Nova Gorica

Vodja predstave **Kaja Trkman**

Šepetalka **Arjana Rogelja**

Tehnični vodja **Aleksander Blažica**

Oblikovalci zvoka in videa **Matej Čelik, Vladimir Hmeljak** in **Stojan Nemeč**

Oblikovalec svetlobe **Samo Oblokar**

Lučna mojstra **Marko Polanc** in **Renato Stergulc**

Rekviziterja **Damijan Klanjšček** in **Gorazd Princič**

Frizerki in maskerki **Katarina Božič** in **Hermína Kokaš**

Garderoberki **Jana Jakopič** in **Mojca Makarovič**

Odrski mojster **Staško Marinič**

Odrski tehnik **Dean Petrovič, Bogdan Repič** in

Dominik Špacapan

Vrviščarja **Damir Ipavec** in **Ambrož Jakopič**

Odrski delavec **Jurij Modic**

Mojster krojač **Robert Žiković**

Šivilji **Marinka Colja** in **Tatjana Kolenc**

Mizarja **Mark Mattiazzi** in **Marko Mladovan**

Tehnično osebje Mini teatra Ljubljana

Vodja tehnike **Matej Primec**

Garderoberka **Elleke van der Velde**

Predstava nima odmora.

Koprodukcija

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Sezona 2020/2021, uprizoritev 4

Spletna premiera 18. februarja 2021 z malega odra SNG Nova Gorica

Premiera 1. in 2. septembra 2021 na malem odru SNG Nova Gorica

Mini teater Ljubljana

Sezona 2020/2021

Spletna premiera 18. februarja 2021 z malega odra SNG Nova Gorica

Judovski kulturni center Ljubljana

Križevniška 3, Ljubljana

Peter Harl **Peter Harl**

Jon Riva; Oče **Matija Rupel**

Ravnateljica; Ingrid; Evelyn Barda **Saša Pavlin Stošič**

Berač; Grega Električni; Taksist **Jure Kopušar**

Mati; Lina; Natararica; Prostitutka **Nika Korenjak**

Nika Korenjak

5 KIL SLADKORJA: BOJ NA ŽIVLJENJE IN SMRT

Simon – Šlomo Koren je na vrhuncu druge svetovne vojne stal na razpotju: naj zgrabi orožje in se bori ter vsakodnevno stoji na meji med življenjem in smrtjo, ali pa vzame svojih 5 kil sladkorja, odide v Trst, se tam dobro skrrije, proda teh 5 kil sladkorja ali cukra, kot sam ljubkovalno pravi, in preživi, ne da bi prelih kapljico svoje ali tuje krvi. Odločil se je za slednje in ni pobegnil kot nekakšen קירדנעם (schmendrick, slov. nepomemben idiot), temveč preživel kot kralj. Tako kot Šlomo Koren v dramskem besedilu je tudi njegov avtor Gur Koren (1973) brez perspektive, brez dela in brez ustvarjalnega prostora, sam z brezmejnimi brez stal na razpotju. Naj se prepusti toku življenja ali začne ustvarjati? Ni naključje, da si Šlomo, lik v drami, in Gur, avtor besedila, delita priimek. Gur je namreč v zahtevnih trenutkih svojega profesionalnega življenja pomislil na preminulega dedka, polnega žlahtnih dogodivščin, in se odločil, da bo začel pisati. Nastala je črna komedija, v kateri se prepletajo dokumentaristični elementi, magični realizem in zajetna humorna fikcija, ki jo je avtor črpal iz vsakdanjega življenja, pestre zgodovine njegovih prednikov in svojega kulturnega dedka.

V poplavi vrhunskih umetnikov na eni stani in potrebi po komercialnem kvantitativnem gledališkem ustvarjanju na drugi, se je mladi ustvarjalec v rodnem Tel Avivu slabo znašel. Gur Koren, izraelski igravec, režiser, dramaturg in dramatik je v dramsko besedilo *5 kil sladkorja* začel vpeljevati svoje frustracije. Odkrival je najtemnejše koticke svojih karakternih značilnosti, se poigraval z odklonskostjo homofobije in mizoginije, vpeljal je generacijsko bolečino holokavsta in svoj nihilizem prevedel v nenavadno srečanje z že pokojnim dedkom. Hamletovska ideja obiska pokojne moške figure, ki se vrača, da bi popravila krivico na Zemlji, se v danem besedilu sreča z obilico judovskega humorja, kot ga poznamo v filmskem ustvarjanju Woodyja Allena ali Larryja Davida v televizijskih nanizankah *Seinfeld* in *Nikar tako živahno*. Nagovarjanje publike sredi vročičnega prizora, izbor karakterno močnih in definiranih oseb ter rahlo izgubljeni in nevrotični protagonist se tako kot pri Woodyju Allenu, zberejo tudi v besedilu Gura Korena. Struktura izstopanja iz prizora besedilu in posledično uprizoritvi pripomore k razbijanju stene med igralci in gledalci ter gledalca v dogajanje vpelje tako intenzivno, da ima občutek, kot da aktivno sodeluje v razvoju prizorov in sede na vlak sodobne hamletovske epopeje z dedkom Šlomom Korenom, ki prisrčno in nespretno zleze v srca vseh prisotnih. *5 kil sladkorja* je sladko-grenko popotovanje po zamolčani preteklosti, ki v sedanosti nikakor ne najde ne miru ne zadoščenja. Je humorno raziskovanje magičnega realizma v bogatem dramskem izdelku, ki svoj cilj najde v spopadanju s pravico že preminulega gospoda Šloma

Korena, ki je med drugo svetovno vojno s svojim najboljšim prijateljem Jozefom Rivo prekupeval s sladkorjem nekje na severovzhodu Poljske, v tedanjem mejnem mestu Białystok. Joad Riva, Jozefov vnuk, piše knjigo o pustolovščinah svojega dedka med drugo svetovno vojno in zato mora že pokojni Šlomo zagotoviti veličino svojega dejanja in omogočiti, da se bo njegovo ime zapisalo pravično in za zmeraj ostalo dokumentirano.

Toda naša slovensko-izraelska uprizoritev se je odvrtila malce drugače. Avtorja Gura Korena v vlogi vnuka Šloma Korena, ki išče resnico po Tel Avivu, nadomesti naš »avtor« besedila Peter Harl, ki raziskuje po Ljubljani. Šlomo Koren je slovenski dedek, ki je iz rodnega Maribora s svojim najboljšim prijateljem sredi vojne pobegnil v varnejšo Ljubljano k teti Pavlini, ki na srečo niti malo ni izgledala kot Judinja. Peter pri svojih devetintridesetih izve, da je njegova mama Judinja – torej je tudi sam pol Jud – in se šele v razcvetu svojih srednjih let počasi, pa vendar intenzivno, začne soočati z bremenom krute zgodovinske epohe in usode več kot pet milijonov Judov. V priredbi, ki sva jo pripravila Nika Korenjak in Yonatan Esterkin, se počasi razkrivajo večkrat pozabljene, krute in žalostne, pa tudi pristržne zgodbe judovske skupnosti na Slovenskem. Z odločitvijo, da besedilo prilagodimo slovenskemu govornemu in kulturološkemu področju, smo zagotovili spoj dveh kultur (slovenske in izraelske) in se potopili v raziskovanje judaizma, ki med drugim ti dve kulturi tudi povezuje. Kar nekaj slovenskih Judov je moralo po drugi svetovni vojni zapustiti ozemlje takratne Jugoslavije in migrirati v Izrael. Toda tisti, ki so ostali, so zvesto sledili svojim judovskim tradicijam, čeprav so morali svoje nazore skrivati pred povojno oblastjo. Priredba je preplet judovskega humorja, slovenske neodločnosti, izraelskih močno determiniranih karakterjev, kot sta na primer lika ravnateljice in natakarike, jezikovnih interferenc voznika taksija z značilnim besediščem in ritmom, vse to pa humorno in prezentno združi mojster ceremonije – Peter Harl. Harl je tako kot naša uprizoritev pol Jud, je tako kot naše skupno delo razgiban, naporen, čuteč in kolektiven. Kadar govorim o Harlu, govorim o liku, ki ga igralec interpretira, je pa res, da vsak od igralcev v vsak karakter izlije kapljico sebe, da predstava in energija, ki si jo na takšen ali drugačen način predajamo z gledalci, postane pristnejša.

Multikulturna uprizoritev prevprašuje odnos slovenske javnosti do judaizma in judovske kulture, na žalost še zmeraj prisotnih nestrpnosti in sovražnih nastrojenosti, kot so antisemitizem, homofobija, mizoginija, objektiviziranje žensk, problematizira tudi nestrpnost do priseljencev iz republik bivše Jugoslavije, »new age« gibanja in spolnega dela. To počne tako, da vpelje stereotipnega predstavnika določene sfere in ga skozi sloje posameznih prizorov razkriva v samem človeškem bistvu, kjer oznake niso več pomembne in je človek takšen, kot je, z vsemi svojimi nežnostmi in grobstvi. In takrat vidimo, da empatija seže dlje od verske, kulturne ali narodne pripadnosti, da osebne normative in prepričanja lahko preseže in nam omogoča, da skupaj gradimo odprto in strpnejšo družbo. S kančkom humorja, seveda.

Yonatan Esterkin

TEMA HOLOKAVSTA V IZRAELSKEM GLEDALISCU

Dan spomina na holokavst v Izraelu ne obeležujejo na isti dan kot drugje po svetu, na dan, ko je Rdeča armada osvobodila največje koncentracijsko in uničevalno taborišče Auschwitz – Birkenau. V Izraelu je ta dan v mesecu maju, in sicer na dan (po hebrejskem koledarju, ki ne sovпада z gregorijanskim), ko je leta 1943 izbruhnil upor v Varšavskem getu. Takrat so se prebivalci geta uprli nacistom in se skoraj mesec dni borili v bitki, v kateri niso imeli možnosti za zmago. Nemcem so povzročili velike izgube, a so jih Nemci vseeno skoraj vse pokončali. Izbira dneva seveda ni slučajna. Tudi uradno ime tega spominskega dneva v Izraelu je »Dan spomina na holokavst in na junaštvo«. In tudi to ni slučajno.

Ko je bil omenjen datum za spominski dan določen in mu je bil dodeljen tudi uradni naziv, je bil mlad Izrael leta 1949 država, ki je poskušala karseda temeljito izbrisati preteklost svojih prebivalcev in judovskega naroda, natančneje, poskušala je izbrisati preteklost, ki je bila dojeta kot preteklost diaspore in izgnanstva.

Šibek, pasiven Jud, ki so ga vodili »v pokol kot ovce«, je strašen izraz, ki se je zakoreninil v takratnem bojevitim in neobčutljivim Izraelu. Jud, ki je dovolil narodom tega sveta, da so ga ponižali, ga pregnjali, ga skoraj brez boja tudi uničili. V takratnem strogem, mačhoističnem, bojevitim in socialističnem Izraelu je bil izraz dojet kot nekaj, od česar se je treba odklopiti in ga tudi izbrisati, namesto njega iznajti podobo novega bojevitega in zagorelega Juda, ki gradi in obdeluje zemljo, saj se je namreč iz zgodovinskega gledišča izmed vseh šestih milijonov Judov, ki so bili pobiti v holokavstu, samo nekaj tisoč poskušalo s silo upreti Nemcem, se zoperstaviti, se boriti, »umreti«, kot se je v tistem času glasilo izraelsko geslo: »Ne na kolenih, temveč pokonci, z orožjem v rokah.« Večina jih je poskušala preprosto preživeti. Večini to ni uspelo. Del »junaštva« v sklopu »holokavsta in junaštva« je tisočkrat manjši od deleža holokavsta in uničenja. Ampak v Izraelu 40. in 50. let prejšnjega stoletja, v državi, ki se je rodila iz neprenehnih pregonov in težke vojne z arabskimi vojskami okoli sebe, v kulturi, v obredih in tudi v gledališču niso želeli zastopati takšnih ljudi. Želeli so Juda junaka, ne Juda žrtve.

Leta 1944 se je kot del simboličnega poskusa, ki je bil skorajda brez vsake možnosti za uspeh, vodstvo judovske nacionalne skupnosti v Deželi Izrael pred osnovanjem države, odločilo pokazati, da bo sredi pokola vendarle nekaj storilo za evropsko judovstvo. Poslali so mlado lokalno judovsko padalko (po poreklu iz Madžarske) Hano Seneš skupaj z drugimi mladimi lokalnimi judovskimi padalci, da so za nemškimi hrbti pristali na zasedenem Madžarskem in tam poskušali organizirati upor proti nemškemu okupatorju. Odveč je reči, da je bila misija obsojena na neuspeh. Senešovo in njene tovariše so hitro polovili, zaslišali in usmrtili, ne da bi jim sploh uspelo začeti to od samega začetka na neuspeh obsojeno operacijo.

V nasprotju s tem pa je mit okoli mlade in junaške padalke, ki se je pri triindvajsetih letih prostovoljno javila na samomorilsko nalogo in zapustila relativno varnost Dežele Izrael, da se vrne v Evropo pod nacistično oblastjo, dobil ogromne razsežnosti. Ulice, trgi, šolske ustanove, gozdni nasadi, uokvirjene slike in pesmi so le del načinov ovekovečevanja, da bi se za vse večne čase ohranilo spomin na njeno ime in ime njenih tovarišev. V izraelskem gledališču 50. let so napisali o njeni zgodbi nič manj kot pet različnih dramskih besedil, od katerih še najbolj izstopa besedilo Aharona Magada, enega najpomembnejših pisateljev tega obdobja, ki je bilo z uspehom uprizorjeno v izraelskem narodnem gledališču Habima. V Izraelu še danes nastajajo besedila, ki opisujejo zgodbo Hane Seneš, čeprav jih uprizarjajo predvsem v gledališčih, ki so namenjena mlademu občinstvu. Dramska besedila, ki so nastajala v 50. letih, so bile seveda angažirane, herojske drame v duhu socialistične in idealistične umetnosti. Tudi Hano so predstavljale kot brezmadežno in pogumno bojevnico brez trohice strahu, dvomov ali bojazni. Tako je v tistem času izraelsko vodstvo želelo ovekovečiti in za naslednje generacije Judov ohraniti (saj je namreč gledališče v socialistični državi vedno namenjeno funkciji izobraževanja) spomin na holokavst. Tudi druga dramska besedila iz tega obdobja so se osredotočala zgolj na integriranje preživelih iz holokavsta kot hrabrih borcev v izraelski vojski ali gibanju kibucev. Cionizem in izraelsko vojsko so predstavljale kot edini in večni odgovor na antisemitizem in preganjanje Judov ter skoraj povsem prikrile vse tiste milijone, ki so bili pobiti. Te so omenjale le kot en skupen paket smrti in žalosti. »Šest milijonov« – toda brez obraza, brez osebnosti in brez pravega zanimanja.

Šele v osemdesetih letih, ko je začela dramatika pisati druga generacija, otroci tistih, ki so preživeli holokavst, in je Izrael postal že malo manj bojevita, manj opresivna in svobodnejša država, se je dramatika spremenila. To so bila besedila, ki so poskušala predstaviti življenje Juda, ki je osamljen, posamičen, poskušala so prikazati njegove dileme, težave in duševne stiske, njegovo osebno zgodbo in ne skupinske heroike. To so teme, ki so stopile v središče. Besedila, kot je *Geto* svetovno znanega avtorja Jošue Sobola, pripovedujejo zgodbe tistih, ki so poskušali preživeti, ne pa se boriti in biti junaški. Dramatika tega obdobja še vedno pogosto prihaja na osrednji izraelski gledališki oder in tudi danes predstavlja glavni delež pri obravnavi holokavsta v institucionalnem in konservativnem izraelskem gledališču.

Pa vendar se je z začetkom novega stoletja začela pojavljati nova vrsta dramskih besedil o holokavstu, besedil, ki jih je napisala tretja generacija; vnuki tistih, ki so bili v taboriščih (med njimi je tudi Gur Koren, avtor besedila pred našimi očmi, čigar dedek je preživel holokavst). Ta dramatika se, kot pritiče postmodernemu obdobju, ne ukvarja s holokavstom, temveč s spominom nanj, z načinom, kako holokavst dojemamo, z občasno manipulativno uporabo holokavsta s strani uradnega Izraela (in njenega ministrskega predsednika). Ta dramatika

povzema in predstavlja absurd obstoja holokavsta v času današnje potrošniške družbe s kabelsko televizijo. Če film *Schindlerjev seznam* prihaja kar tako iz enega od televizijskih kanalov, je sredi njega mogoče predvajati tudi reklame? Je legitimno gledati tak film le nekaj minut in nato s pritiskom na gumb preiti na košarkarsko tekmo? Se človek, kot je bilo briljantno predstavljeno v enem od delov *Seinfelda*, s svojim partnerjem med gledanjem *Schindlerjevega seznama* sme poljubljeni tako kot pri vsakem drugem filmu? In če, komu je to dovoljeno? Judom je dovoljeno pokati vice na račun holokavsta, Nemcem je pa to prepovedano? Kako pa je s Slovenci? In s katerimkoli drugim narodom?

Upriporitev, ki je pred nami, se ukvarja s točno takimi vprašanji, vprašanji o spominu in manipulacijah, ki jih z nami dela spomin ali mi z njim, vprašanji resnice v času post-resnice, vprašanji uporabe spomina na temo holokavsta in življenja ob njem.

Prevedel Klemen Jelinčič Boeta

Irena Šumi in Robert Waltl

JUDJE NA SLOVENSKEM

Judje na Slovenskem v starejši zgodovini

Navzočnost Judov na slovenskem ozemlju sega v 1. stoletje našega štetja, vendar so iz tega obdobja znane le posamezne najdbe. V srednjem veku pri nas srečamo Jude v poznem 10. stoletju zaradi mednarodnega trgovanja. To je čas prvih naselbin na starokarantanskem območju in čas nastajanja t. i. judovskih vasi v bližini pomembnejših krajev, ki še niso dobili statusa trga ali mesta. V 13. stoletju so se Judje razširili na skoraj vse urbane naselbine na Tržaškem, Goriškem, Štajerskem, Kranjskem in v Istri. Leta 1244 zasledimo prvi zakonik za Jude na območju Avstrije, Štajerske in Kranjske, ki je z majhnimi spremembami veljal vse do izгона Judov med letoma 1496 in 1515.

Valvasor je zapisal, da so se Judje naselili v Ljubljani že pred letom 1213, ko naj bi obnovili staro sinagogo. Prvi zanesljivi vir pa je iz leta 1327; gre za privilegij, s katerim je Henrik VI. koroški skupini Judov iz Čedad in Gorice dovolil, da se naselijo v Ljubljani in tu ustanovijo banko. Ljubljanska judovska četrt ni bila geto, Judje pa so se naseljevali tudi v drugih predelih Ljubljane. V tem času so se ukvarjali s posojanjem denarja in trgovino ter bili znani trgovci z beneškim blagom, torej posredniki prestižnega blaga, ki je potovalo med Dunajem, Prago in Ogrsko. Poleg tega so se v Sloveniji ukvarjali tudi z živinorejo, varili pivo ter pridelovali vino in sir. Leta 1515 je cesar Maksimilijan I. Ljubljani podelil pravico do izгона Judov in prepovedi ponovne naselitve, iz Štajerske pa so jih izgnali že prej, leta 1496. V času Ilirskih provinc, med letoma 1809 in 1813, so omejitve začasno prenehale veljati. Avstro-Ogrska je omejitve odpravila leta 1867. Judovske četrti v slovenskih mestih niso pustile veliko sledi, danes jih prepoznamo kot posamične ulice in uličice, ki so dobile ime »židovska« steza ali ulica.

Antisemitizem na Slovenskem

Antisemitizem je nazor oz. gibanje proti semitom, Judom, navadno iz političnih ali gospodarskih razlogov. Gre za izraz iz poznega 19. stoletja in označuje protijudovska stališča in dejavnosti. Danes pod pojmom razumemo predsodke proti Judom od starih predkrščanskih časov do sodobnih političnih pregonov, pri čemer se je narava antisemitskih predpisov iz dobe v dobo spreminjala.

Iz zgodovinskega pregleda civilizacije človeške družbe je znano, da so Jude venomer in povsod postavljali v podrejen položaj in omejevali njihove pravice z različnimi dekreti, zakonskimi predpisi ter jih preganjali in izganjali. Sovrašтво do Judov izhaja iz davne preteklosti in je posledica nepoznavanja njihove kulture in tradicije, zlasti pa gospodarske konkurence, ki so jo predstavljali Judje, in zadolževanja pri njih.

Slovinci, narod, ki ima v svoji mitski samopodobi dobesedno zapisano nenehno borbo proti močnejšim sovražnikom, narod, ki mu niso pustili, da bi se izrazil, narod, ki je bil vedno »zati-ran«, narod »dobrih ljudi, ki jih samo milijon še živi«, prav ta narod je bil velik sovražnik Judov. Neprijetno. Vendar tako očitno, da se tega ne da skriti. Nihče, ki je bral stare časopise, ne more mimo tega dejstva.

S krepitvijo protijudovskega razpoloženja v širšem prostoru se je krepilo nasprotovanje Ju-dom tudi v našem okolju in posledica splošnega protijudovskega razpoloženja so bili njihovi pregoni iz posameznih lokalnih okolij. Na oblikovanje stereotipov o Judih je pri neizobraženih slojih prebivalstva najbolj vplivalo ljudsko izročilo, pri izobraženih pa branje različnih knjig, med katerimi je bila najvplivnejša potopisna literatura. V 19. stoletju, ko se je oblikoval sodobni antisemitizem, so Jude v negativni luči prikazovali tudi prispevki v slovenskem časopisju, čeprav v pisani množici člankov in razprav s konca 19. stoletja zasledimo tudi pozitiven odnos do Judov, zlasti zato, ker so bili koristni za tedanje slovensko gospodarstvo. Antisemitizem na Slovenskem sicer ni nikoli prešel v nasilno obračunavanje z judovskim prebivalstvom ali celo v ubijalsko nasilje, vendar je dobil nekaj domačih korenin: protijudovsko razpoloženje trgovcev in z njimi povezanih meščanskih krogov, ki so nasprotovali Judom kot tekmečem na gospodarskem področju in so svoje antisemitske napade okrepili ob vsakem prodoru ju-dovske konkurence. Za slovenski antisemitizem tega časa je značilno, da je ostal omejen na mestna okolja in ni prodril na podeželje.

Slovenski antisemitizem je torej zaznamovala trojna vloga Judov kot »Nemcev«, kot »kapita-listov« in kot »liberalcev«, ki se je v slovenskih časopisih pogosto združila v eno samo grozečo nevarnost. Poglavitni razlogi za krepitev sovrašťa in za oblikovanje slovenskega antisemitizma po prvi svetovni vojni so bili predvsem ekonomski in so bili še zlasti močni ob gospodarski krizi leta 1929, ko so Judom mnogi očitali, da služijo z oderuški obrestmi. To velja zlasti za Štajersko, pa tudi za Prekmurje, ki je bilo po prvi svetovni vojni priključeno k matični domovini. V Prekmurju so domačini Judom – poleg tega, da so jih imeli za nosilce madžarskega potuj-čevanja –, najbolj zamerili prav gospodarski monopol. Za zmerjanje svojih političnih nasprotnikov so antisemitske izjave občasno uporabljali tudi nekateri klerikalni slovenski politični veljaki in liberalni politiki. Posegi fašističnih in nacističnih oblasti, vključno s holokavstom, so v medvojnem obdobju dodobra zdesetkali judovsko prebivalstvo na Slovenskem, a tudi po

letu 1945 so ostanke ostankov slovenskih Judov dodatno prizadeli ukrepi oblasti in posegi, ki jih moramo prav tako obravnavati kot del antisemitizma na Slovenskem (rušenje sinagoge v Murski Soboti, marginalizacija judovskih žrtev druge svetovne vojne). Radikalen antisemitizem za slovensko ozemlje ni bil značilen, zanimivo pa je, kako se je prilagodil slovenskim razmeram in postal t. i. antisemitizem brez Judov, ki je prerasel v stereotip, da v Sloveniji antisemitizma ni bilo in da Slovenci niso antisemiti.

Družba 19. stoletja je vsaj formalno opustila predsodke, temelječe na veri, zato so Judje postali moteči kot vsiljen družbeni razred, ki s svojo navzočnostjo onesnažuje domači narod. S tem stereotipom so hoteli nasprotniki enakopravnosti Judov znova vzpostaviti družbene meje, ki so veljale v predemancipacijskem času, in izničiti dosežke emancipacije. Ekonomska prevlada je ostala eden poglavitnih očitkov Judom še pred drugo svetovno vojno, o čemer je pisalo tudi takratno časopisje, ki je kritiziralo prevladujoči vpliv Judov v svetovnem gospodarstvu in s tem tudi v politiki. Tovrstno poročanje moramo obravnavati v kontekstu ofenzivnega nemškega antisemitizma, ki so ga načrtno dograjevali in širili nacisti po prihodu Hitlerja na oblast leta 1933 in je v času nacistične vladavine povzročil najhujše oblike preganjanja Judov s politiko »dokončne rešitve judovskega vprašanja«. Tragičen vrhunec te politike je bil holokavst, ki pomeni najhujšo obliko kršenja človekovih pravic doslej in največji genocid v zgodovini človeštva.

Na podlagi sociološko-antropoloških raziskav antisemitizma v povojni Sloveniji se ta stereotip v zadnjih letih spreminja. O tem, kako močno je antisemitsko izročilo še prisotno, navsezadnje pričča dejstvo, da se še dandanes številne javne osebnosti judovskega porekla v javnosti praviloma ne opredeljujejo za Jude.

Holokavst v Sloveniji

Med drugo svetovno vojno je bila uničena gospodarsko prominentna in organizirana judovska srenja na Slovenskem. Obdobje druge svetovne vojne je bilo eno najtemnejših poglavij v zgodovini judovstva tudi pri nas. Takrat je najmočnejša judovska skupnost živela v Prekmurju, predvsem na območju Lendave in Murske Sobotice. Leta 1944 je doživela usodni udarec in množično uničenje v nacističnih koncentracijskih taboriščih; največ Judov je dočakalo smrt v zloglasnem Auschwitzu. Kljub majhnosti slovenskega ozemlja in razmeroma maloštevilni judovski populaciji pred vojno in po njej lahko slovensko zgodovino holokavsta opišemo kot mikrokozmos zgodovine holokavsta v Srednji Evropi. Judje so bili največje žrtve holokavsta na Slovenskem, njihovo število se je zdesetkalo. V novoveškem času in slovenski sodobnosti so zato Judje najbrž tudi zaradi posledic strašnega genocida med drugo svetovno vojno zaznamovani s svojo fizično odsotnostjo.

Med drugo svetovno vojno Slovenije kot politične entitete ni bilo, vse današnje ozemlje Republike Slovenije je bilo področje meja med silami osi. Zaradi tega so bili slovenski Judje deležni nenehnega preganjanja in deportacij: leta 1941 z nemškega zasedbenega ozemlja, leta 1942 na italijanskem zasedbenem ozemlju z Ljubljano vred, leta 1943 po kapitulaciji Italije še enkrat in končno leta 1944 v Prekmurju, ko je Adolf Eichmann osebno prevzel nalogo čiščenja Madžarske in njenih zasedenih ozemelj vseh Judov, ter v Ljubljani, ko je preostale Jude nemški zasedbeni oblasti izdala domobranska policija.

Kalvarija slovenskih Judov pa se ni začela leta 1941. Že v zgodnjih tridesetih letih 20. stoletja ob zmagi nacizma v Nemčiji so mnogi med njimi doumeli, kaj se pripravlja. Nekateri so tedaj izstopili iz judovske vere in se pokristjanili, nekateri pa so se že tedaj odločili oditi, najpogosteje v ZDA in Kanado. Ob Hitlerjevi priključitvi Avstrije je Slovenijo in ozemlja stare Jugoslavije preplavilo na desettisoče judovskih beguncev, ki so iskali poti iz Evrope proti morju, proti drugim celinam. Odšlo je tudi precej slovenskih Judov, še posebej zato, ker je jugoslovanska država sprejela vrsto zakonov, ki so Judom omejevali pravice do izobraževanja, lastništva in gospodarskega udejstvovanja. Številni Judje pa niso mogli verjeti, da bo nacistična antisemitska blaznost dolgotrajna in kakorkoli zmagovita, zato so ostali doma. Zelo redki so zbežali v zadnjem hipu; večina je deportacije pričakala doma, največ deportiranih pa so pomorili v koncentracijskih taboriščih.

Preživeli slovenski Judje in povojno obdobje

Peščica preživelih po drugi svetovni vojni doma ni doživela posebej naklonjene obravnave, prav nasprotno. Za začetek jih je revolucionarna oblast razglasila za etnične Nemce; vsak je moral posebej dokazovati, da ni Nемец, ampak Jud. Morali so se braniti tudi skonstruiranih obtožb o tem, da so bili sodelavci pronacističnega *Kulturbunda*. Kdorkoli je kaj posedoval, ni uspel niti s pritožbami proti zaplembi, sekvestraciji in nacionalizaciji premoženja. Predvojni lastniki industrijskih in obrtnih obratov, ki jim jih je zapolnila in »arianizirala« že zasedbena oblast, pa niso bili le razlašeni, temveč obsojeni, posthumno ali v odsotnosti, tudi veleizdaje in sodelovanja z okupatorjem.

Redki preživeli slovenski Judje so se v teh razmerah odločili za *alijo*, izselitev v leta 1948 nastali Izrael. Ob vkrcanju na ladjo so morali podpisati posebno izjavo, s katero so se morali zase in za svoje živeče in morebitne prihodnje potomce odpovedati jugoslovanskemu državljanstvu in vsemu imetju na ozemlju Jugoslavije.

Jugoslovanska zveza judovskih skupnosti se je desetletja obupno borila za preostanke imetja judovskih občin, za katere jim je država v mučnih sodnih postopkih določala porazne odškodnine ali pa jih je kar nacionalizirala. V Murski Soboti so leta 1954 porušili sinagogo in

stavbo rabinata; še leta 1992 so porušili t. i. judovsko šolo v Lendavi. Nad judovskimi pokopališči so se pogosto znašali vandali, v kapelici pokopališča v Rožni dolini na državni meji med Italijo in Slovenijo pa je obratoval kazino in bar.

Judje v sodobni Sloveniji

Denacionalizacija leta 1992 posebnega položaja judovskih žrtev nacističnega preganjanja in povojnega režimskega razlaščenja ni upoštevala, vključno s prisilnimi odvzemi državljanstva in montiranimi sodnimi procesi. Slovenski Judje tudi nimajo mesta v Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, sprejetem leta 2006 in noveliranim leta 2010. Slovenska ustava in zakon še vedno vztrajata – v posmeh vsem naukom druge svetovne vojne – pri načelih »krvne« narodnosti in avtohtonizmu. In medtem ko so slovenski Judje, preživeli in žrtve druge svetovne vojne v ogromni večini za vedno izbrisani iz občestva slovenstva, maloštevilnim Judom v Sloveniji lažna »stroka« ponuja status »avtohtone manjšine«. Republikli Sloveniji se v petindvajsetih letih obstoja ni uspelo sistemsko opredeliti do vprašanja holokavsta in njegovih posledic. Peščica še živih preživelih žrtev holokavsta in njihovih potomcev na slovenskih sodiščih bije dolgotrajne sodne bitke, v katerih se morajo številni najprej spopadati z razveljavljanjem sodb montiranih sodnih procesov in svoje prednike oprati obsodb veleizdajstva. Država Slovenija se dandanes notorično neuspešno sooča s svojo zgodovino; v vročeglavih spopadih o krivicah, ki da so si jih povzročali »čistokrvni« Slovenci med seboj, je zgodba o slovenskem holokavstu tako potisnjena v prostor zunaj slovenske zgodovine kot zgodovina (še enih) Neslovencev, ki s »pravimi« Slovenci nimajo nobene zveze.

Učenci osnovnih in srednjih šol ne morejo skoraj ničesar izvedeti o slovenskem holokavstu in usodi slovenskih Judov, ker to pač ni del učnih načrtov. Se pa v zadnjem času veliko učiteljev zgodovine trudi in izobražuje o holokavstu. Pri tem jim pomaga tudi festival Hiša strpnosti, ki poteka od leta 2015 v Ljubljani v organizaciji Mini teatra in Judovskega kulturnega centra.

V obdobju Jugoslavije je slovenska judovska skupnost nekaj časa delovala neorganizirano, leta 1954 je bila ustanovljena Jevrejska občina Ljubljana, leta 1991 pa Judovska skupnost Slovenije. Majhna judovska skupnost danes šteje med 400 in 600 članov. Okoli 130 jih je registriranih, od tega jih danes večina živi v Ljubljani.

Danes edina delujoča sinagoga v Sloveniji je molilnica v Judovskem kulturnem centru Ljubljana na Križevniški 3, judovsko pokopališče pa je na ljubljanskih Žalah. Leta 2003 je Judovska skupnost Slovenije dobila od Judovske skupnosti v Angliji Sefer Toro, ki se nahaja v molilnici v Judovskem kulturnem centru. Glavni slovenski rabin je Rabbi Ariel Haddad, ki pripada organizaciji Chabad Lubavitch.

Judovski kulturni center Ljubljana

Od leta 2013 v Ljubljani deluje Judovski kulturni center z muzejem, galerijo in knjižnico. Glede na kompleksno in zgodovinsko zanemarjanje judovske navzočnosti na našem območju kot tudi sodobne zgodovine Izraela in diaspore, se je Judovski kulturni center odločil za javnosti prijazen pristop, da bi tako mlade kot odrasle obiskovalce spodbudil, naj znova razmislijo o zgodovini in jo poskusijo bolje razumeti. Naše izobraževalno poslanstvo, ki vključuje kuratorske projekte, razstave in praktične raziskave, je preučevati in predstaviti številne vidike holokavsta in njegove globoke učinke na družbo. Verjamemo, da bo temeljito preučevanje holokavsta ljudem pomagalo razumeti uporabo in zlorabo moči, pa tudi vlogo in odgovornost vsakega posameznika, organizacij in narodov, ko se soočijo s kršitvijo človekovih pravic. Vse to pa bo prispevalo k preprečevanju možnosti za vnovičen genocid v sodobnem svetu.

Judovski kulturni center (JKC) v Ljubljani je namenjen družabnemu življenju mestnih Judov in tujih obiskovalcev, saj predstavlja inovativne, zabavne in izobraževalne vsebine, gledališke in lutkovne predstave, koncerte, predavanja, judovske praznike in družabna srečanja. Ob tesnem partnerstvu z Mini teatrom je JKC epicenter kritičnih dogodkov in festivalov, spodbuja strpnost, vključenost, ozaveščanje o zgodovini in izobraževanje od zahodne Slovenije do severovzhodne Italije.

MINITEATER

Mini Teater Ljubljana

Mini Theater Ljubljana

Križevniška 1, 1000 Ljubljana, Slovenija / Slovenia

+386 1 425 60 60, +386 41 314 414

info@mini-teater.si, www.mini-teater.si

Direktor / General Manager **Robert Waltl**

Umetniški vodja / Artistic Director **Ivica Buljan**

Tehnični vodja / Chief Technician **Matej Primec**

Mini teater (1999), ki sta ga ustanovila Robert Waltl in Ivica Buljan, je v krajino slovenske umetnosti postavil svojo hišo v trenutku, ko so estetike osemdesetih let po zenitu v devetdesetih začele živeti v novi generaciji režiserjev. Baročno-vizualno gledališče, retro-avantgarde, post-politični teater in formalistična raziskovanja na eni strani in Mini teater kot novo, skrajno mejno mesto, ki se uvršča med tradicijo evropskega umetniškega gledališča, od Petra Brooka, Ariane Mnouschkine, Giorgia Strehlerja, Patricea Chereaua, Anatolija Vasiljeva ter ameriških avangard od Living theatra do Ellen Stewart in njene La Mame.

Program in delovanje Mini teatra sofinancirata Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Mestna občina Ljubljana, Oddelek za kulturo.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Mestna občina
Ljubljana

Judovski kulturni center

Jewish Cultural Centre

Križevniška 3, 1000 Ljubljana, Slovenija / Slovenia

+386 1 425 60 60

info@jkc.si, <https://www.facebook.com/LjubljanaJewishCulturalCentre>

Judovski kulturni center (JKC) v Ljubljani služi družabnemu življenju mestnih Judov in tujih obiskovalcev s tem, da predstavlja inovativne, zabavne in izobraževalne vsebine skozi gledališče in lutkovne predstave, koncerte, predavanja, judovske praznike in ostala družabna srečanja. Skozi tesno partnerstvo z Mini teatrom je JKC epicenter kritičnih dogodkov in festivalov ter spodbuja strpnost, vključenost, zgodovino in izobraževanje od zahodne Slovenije do severovzhodne Italije.

Uprizoritev je podprlo Veleposlaništvo Izraela.

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Slovene National Theatre Nova Gorica

Trg Edvarda Kardelja 5, 5000 Nova Gorica,
Slovenija / Slovenia

t +386 5 335 22 00, f +386 5 302 12 70

info@sng-ng.si, www.sng-ng.si

Blagajna / Box Office

t +386 5 335 22 47, e blagajna@sng-ng.si

vsak delavnik / *workdays* 10.00–12.00 in / *and*
15.00–17.00

ter uro pred pričetkom predstav / *and an hour before*
each performance

Direktorica / *General Manager*

Maja Jerman Bratec

maja.jerman-bratec@sng-ng.si

+386 5 335 22 10

Umetniški vodja / *Artistic Director*

Marko Bratuš

marko.bratus@sng-ng.si

+386 5 335 22 10

Poslovna sekretarka / *Business Secretary*

Barbara Skorjanc

barbara.skorjanc@sng-ng.si

+386 5 335 22 10

Dramaturginji / *Dramaturgs*

mag. Ana Kržišnik Blažica

ana.krzisnik@sng-ng.si

+386 5 335 22 15 in / *and*

Martina Mrhar

martina.mrhar@sng-ng.si

+386 5 335 22 01

Lektor / *Language Consultant*

Srečko Fišer

srecko.fiser@sng-ng.si

+386 5 335 22 02

Dramaturginja in vodja AMO / *Dramaturg and Chief*
of AMO

Tereza Gregorič

tereza.gregoric@sng-ng.si

+386 5 335 22 18

Odnosi z javnostjo / *Publicity Manager*

Metka Sulič

odnosizjavnostjo@sng-ng.si

+386 5 335 22 50

Organizatorica / *Organizer*

mag. Barbara Simčič Veličkov

organizacija@sng-ng.si

+386 5 335 22 04

Vodja računovodstva / *Chief Accountant*

Neža Lango

neza.lango@sng-ng.si

+386 5 335 22 07

Tehnični vodja / *Technical Director*

Aleksander Blažica

aleksander.blazica@sng-ng.si

+386 5 335 22 14

Dejavnost gledališča financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.
Del spremljevalnega programa sofinancira Mestna občina Nova Gorica.

Član Evropske gledališke konvencije

Sponsor

Medijska sponzorja

Gledališki list
SNG Nova Gorica, sezona 2020/2021, številka 4
Mini teater Ljubljana, sezona 2020/2021
Izdajatelj SNG Nova Gorica, predstavnica Maja Jerman Bratec
Urednici mag. Ana Kržišnik Blažica in Nika Korenjak
Uredništvo Tereza Gregorič in Martina Mrhar
Lektorica Anja Pišot

Fotograf Peter Uhan
Oblikovalec Andraž Filač

Naklada 500
Tisk A-media
SNG Nova Gorica ISSN 1581-9884

Cena publikacije je 2 evra.

MINITEATER

